

УДК: 338.48:379.8.092(045)

## ТУРИЗМ ЯК ДІЄВИЙ ЗАСІБ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ОСІБ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ

**Ковальська Р. С.**

Вінницький торговельно-економічний інститут Київського національного торговельно-економічного університету, Україна, Вінниця

*У статті розглянуто поняття інвалідності, соціальної адаптації та інтеграції, туризму і краєзнавства для осіб з обмеженими можливостями. Наведено аналіз публікацій українських та зарубіжних науковців, які присвячені проблематиці неповносправності, вивченню туризму як важливого засобу соціальної адаптації. Досліджено особливості осіб з обмеженими можливостями, роль рухової активності в процесі покращення їх психофізичного стану.*

*У результаті дослідження визначено основні функції, завдання, вплив туризму на формування гармонійного розвитку осіб з особливими потребами та пристосування їх до сучасних умов суспільного життя. Показано, що на сьогоднішній день існує багато чинників, які перешкоджають цьому.*

*Для подолання цього запропоновані механізми удосконалення системи організації туризму для осіб з особливими потребами. Пропонуються заходи щодо впровадження, розвитку і популяризації різноманітних видів туризму для осіб з обмеженими можливостями.*

*Ключові слова: адаптація, туризм, інвалідність, особи з особливими потребами, соціальний туризм.*

*Ковальская Р. С. Туризм как действенное средство социальной адаптации лиц с ограниченными возможностями / Винницкий торгово-экономический институт Киевского национального торгово-экономического университета, Украина, Винница*

*В статье рассмотрено понятие инвалидности, социальной адаптации и интеграции, туризма и краеведения для лиц с ограниченными возможностями. Приведен анализ публикаций украинских и зарубежных ученых, посвященные проблематике инвалидности, изучению туризма как важного средства социальной адаптации. Исследованы особенности лиц с ограниченными возможностями, роль двигательной активности в процессе улучшения их психофизического состояния.*

*В результате исследования определены основные функции, задачи, влияние туризма на формирование гармоничного развития людей с ограниченными возможностями и приспособления их к современным условиям общественной жизни. Показано, что на сегодняшний день существует много факторов, которые препятствуют этому.*

*Для преодоления этого предложены механизмы совершенствования системы организации туризма для лиц с особыми потребностями.*

*Предлагаются меры по внедрению, развитию и популяризации различных видов туризма для лиц с ограниченными возможностями.*

*Ключевые слова: адаптация, туризм, инвалидность, лица с особыми потребностями, социальный туризм.*

*Kovalska R. S. Tourism as an effective means of social adaptation of persons with disabilities / Vinnitsa Institute of Trade and Economics of Kyiv National University of Trade and Economics, Ukraine, Vinnitsa*

*The article discusses the concept of disability, social adaptation and integration of tourism and regional studies for people with disabilities. The analysis of publications in Ukrainian and foreign scientists, who are devoted to the issue of disability, the study of tourism as an important means of social adaptation. The features of people with disabilities, the role of physical activity in the improvement of their psychophysical condition.*

*The study identified the main functions, tasks, impact of tourism on the formation of the harmonious development of people with special needs and adapt them to modern conditions of social life. It is shown that today there are many factors that prevent this.*

*To overcome this proposed mechanisms for improving the system of tourism for people with special needs. The measures on implementation of various development and promotion of tourism for people with disabilities.*

*Keywords: adaptation, tourism, disability, persons with disabilities, social tourism.*

**Вступ.** Інвалідність є явищем соціальним, уникнути якого не може жодне суспільство, і тому кожна держава відповідно до рівня свого розвитку, пріоритетів та можливостей формує соціальну та економічну політику щодо осіб з обмеженими можливостями. Не дивлячись на це, проблема лікування, реабілітації та соціальної адаптації людей з особливими потребами залишається надзвичайно гострою у всьому світі.

Тим не менш, незважаючи на недугу, яка здолала їх, вони також хочуть дізнаватися щось цікаве про нові країни, тому заради цього подорожують по всьому світу. В Україні проблема туризму для осіб з обмеженими можливостями знаходиться на самому початку розвитку. Туризм дуже важливий для даної категорії населення, особливо для дітей та підлітків, адже це шанс не замикатися в собі, свої проблеми, а спілкуватися з людьми, відкривати щось нове, пізнавати світ, інтегруючись у суспільство.

Проблемі захисту осіб з особливими потребами присвячена значна кількість робіт вітчизняних та закордонних авторів. Її, зокрема, розглядають С. Григор'єв, А. М. Ахметшин, М. Н. Сапіжєв, С. П. Євсєєв, Г. Р. Сахібзадаєва, О. П. Головкина та багато інших. Але питання розвитку туризму для людей, які мають певні фізичні вади, проте потребують всебічного культурно-пізнавального розвитку, виходу з ізоляції, що

найкраще досягається саме завдяки туристським подорожам, потребує більш детального вивчення. Дані обставини і зумовили вибір об'єкта та предмета дослідження.

Таким чином, **метою дослідження** є вивчити роль і значення туризму як фактору соціальної адаптації осіб з обмеженими можливостями, визначити сучасний стан розвитку туризму для інвалідів в Україні і розробити заходи щодо впровадження, розвитку і популяризації його в державі.

**Виклад основного матеріалу.** У всьому світі значна увага приділяється пересуванню туристів з обмеженими можливостями, розробляються спеціалізовані туристичні програми. Як вже зазначалося, дані поїздки є дієвим інструментом соціальної адаптації до середовища здорових людей. Проте, неможливо не відзначити приголомшливий факт нестачі цих розробок у нашій країні, як і слабкий розвиток соціального туризму в цілому.

Незадовільний стан розвитку туризму для осіб з обмеженими можливостями пояснюють тим, що в Україні практично не висвітлені проблеми та потреби цих людей. Соціальна реклама та просвітницька громадська діяльність у цьому напрямку також не ведеться в потрібному обсязі.

Більш-менш сприятлива до розвитку туризму для осіб з особливими потребами Львівська область, яка має ряд санаторіїв, закладів реабілітації, найбільшу кількість спеціально обладнаних номерів у готелях, професійно навчених гідів та екскурсоводів, доступні туристичні об'єкти для інвалідів [1, с. 56-57].

Найважливіші завдання туризму є: визволення неповносправних осіб з суспільної ізоляції, піднесення бажання до життя, до здійснення спеціальних вправ в процесі реабілітації, релаксації. Найбільш терапевтичним з точки зору широкої реабілітації є активний туризм, який розвиває фізично, морально, оздоровчо, етично і естетично [2, с. 110-112].

Туризм дозволяє зв'язувати спільними інтересами осіб з вадами зі здоровими людьми, починаючи ще зі школи і лікувальних закладів. Дитина, навіть з найбільшими пошкодженнями, завдяки участі в екскурсії чи таборі може пізнати ті місця і об'єкти, які не змогла б пізнати, перебуваючи в місці постійного проживання. Заняття туризмом дозволяє неповносправним встановлювати нові контакти (знайомство, дружба, приязнь і т.п.) як з іншими неповносправними, так і зі здоровими людьми.

Різноманітні фонди, як державні, так існуючі на благодійні пожертвування, невід'ємна частина механізму туризму для осіб обмеженими можливостями. Організації, що об'єднують інвалідів саме з метою туризму, наприклад Товариство «Зелений Хрест» у Львові, пропонують програми соціальної адаптації осіб з обмеженими можливостями за допомогою екскурсійного, спортивного, сільського та пізнавального туризму [3, с.165], [4].

Організація подорожі для людей з обмеженими можливостями потребує ретельної підготовки. На першому етапі слід зібрати повну інформацію про маршрут чи місце призначення. Саме з цим допомогти повинні туристичні компанії, які є важливою сполучною ланкою між клієнтом і постачальником: вони володіють інформацією про доступність туристичних об'єктів, можуть розрахувати кошторис подорожі, проаналізувати можливість використання різних видів транспортних засобів, а також фізичні та соціальні умови місця відпочинку.

Туризм є одним з дієвих засобів соціальної адаптації осіб з особливими потребами, формуючи розширюючи, доповнюючи їх картину світу. Тому необхідно вести просвітницьку громадську діяльність:

- поширювати інформацію діючих реабілітаційних центрів, їхні програми

серед осіб з обмеженими можливостями, громадських державних організацій, також серед фахівців галузі медицини, педагогіки та туризму;

- держава повинна всіляко заохочувати до створення нових центрів, програм та проектів, а також допомагати у їхній безпосередній реалізації;

- організовувати нові благодійні фонди, метою яких буде фінансування поїздок для осіб з обмеженими можливостями;

- залучати до участі у програмах максимальну кількість професіоналів, спеціальних установ;

- випускати збірники матеріалів по роботі центрів з питань організації туризму для осіб з особливими потребами, створювати сайти в Інтернеті [5, с. 178-179].

Туризм для осіб з обмеженими можливостями несе величезний потенціал завдяки тому, що він вигідний всім. Діти / підлітки / дорослі, які є потенційними туристами, отримують необхідні враження та емоції, туристські підприємства - прибуток, інвестори - відповідний імідж. Але значення цього туризму має більш глобальний характер. Суспільство отримує нових, повноцінних, активних членів, що в свою чергу зміцнить державу, яка базується на стабільному суспільстві [6, с.209-211].

При правильному підході до даної проблеми, активної участі різних суб'єктів туристичної індустрії, а також інших організацій держави, туризм для осіб з обмеженими можливостями здоров'я може не тільки виявитися одним із

перспективних напрямків розвитку даної діяльності в Україні на найближчі 10 років, але й стати одним з провідних.

**Висновки.** В сучасному суспільстві особливу увагу слід приділяти соціальній адаптації осіб з обмеженими можливостями. Значна роль в цьому процесі повинна відводитись туризму, як дієвому засобу пристосування інвалідів до нормального життя, дає можливість відчувати свою значимість на рівні зі здоровими людьми, дозволяє встановлювати нові контакти, бороти страх, зменшує негативне ставлення до себе і оточуючих, а,

відповідно, сприяє адаптації в житті. Подальші дослідження полягатимуть в детальному аналізі стану туризму для осіб з особливими потребами в Україні, основних проблем і окреслення шляхів розвитку даного виду туризму, що дозволять використовувати туризм як засіб гармонійного розвитку особи з обмеженими можливостями.

### **Література:**

1. Про становище інвалідів в Україні та основи державної політики щодо вирішення проблем громадян з особливими потребами: Державна доповідь. – К.: Соцінформ, 2012. – С. 56-57.
2. Волошинський О., Горбацьо І., Мацелюх А., Сварник М. Теорія і практика організації активного відпочинку та туризму для неповносправних осіб: навч. посібник / О. Волошинський, І. Горбацьо, А. Мацелюх, М. Сварник. – Львів: ТОВ «Простір М». – 2009. – С. 110-112.
3. Монастирський В. Організація туризму для осіб з обмеженими можливостями у Львівській області / В. Монастирський // Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. – Львів, 2012. – Випуск 29. – Ч 2. – С. 164-169.
4. Товариство «Зелений хрест»: офіційний сайт. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gcs.org.ua/ukr>
5. Холостова Е. И., Дементьева Н.Ф. Социальная реабилитация: учебное пособие. – 2-е изд. – М., 2010. – С. 178-179.
6. Социокультурные социально-психологические аспекты интеграции обществом лиц тяжёлыми множественными нарушениями // Материалы международной научно-практической конференции. - Псков, 2012. – С.209-211.

### **References:**

1. Pro stanovyshhe invalidiv v Ukraini ta osnovy derzhavnoji polityky shhodo vyrishennja problem ghromadjan z osoblyvymy potrebamy: Derzhavna dopovidj. – K.: Socinform, 2012. – S. 56-57.
2. Voloshynsjkyj O., Ghorbacjo I., Maceljukh A., Svarnyk M. Teorija i praktyka orghanizaciji aktyvnogho vidpochynku ta turyzmu dlja nepovnospravnykh osib: navch. posibnyk / O. Voloshynsjkyj, I. Ghorbacjo, A. Maceljukh, M. Svarnyk. – Ljviv: TOV «Prostir M». – 2009. – S. 110-112.
3. Monastyrskyj V. Orghanizacija turyzmu dlja osib z obmezhenymy mozhlyvostjamy u Ljvivskij oblasti / V. Monastyrskyj // Visnyk Ljvivskogho universytetu. Serija mizhnarodni vidnosyny. – Ljviv, 2012. – Vypusk 29. – Ch 2. – S. 164-169.
4. Tovarystvo «Zelenyj khrest»: oficijnyj sajт. - [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.gcs.org.ua/ukr>
5. Kholostova E.Y., Dementj'eva N.F. Socyal'naja reabylytacyja: uchebnoe posobyе. – 2-e izd. – M., 2010. – S. 178-179.

6. *Socyokulturnye socialjno-psykhologhycheskye aspekty yntegracyy obshhestvo lyc tjazhelymy mnozhestvennymy narushenyjamy // Materyaly mezhdunarodnoj nauchno-praktycheskoj konferencyy. - Pskov, 2012. – S.209-211.*